مقاله پژوهشی

پیش‌بینی هوش معنوی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی در معتادان مرد در حال ترک استان ایلام

دکتر جمیل صادقی‌فر[1]، *طاهره محرابیان[2]

چکیده

مقدمه: اعتیاد به مثابه‌ی یک عارضه و آسیب فردی و اجتماعی دارای علل و عوامل، ریشه‌ها، زمینه‌ها و همچنین عوارض و تبعات سوء اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، محیطی، روانی و فردی متعددی می‌باشد.

هدف: پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی هوش معنوی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی در معتادان مرد در حال ترک استان ایلام انجام گرفت.

مواد و روش‌ها: در این پژوهش که به صورت همبستگی انجام گرفته است، تعداد ۲۵۰ معتاد مرد در حال ترک به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و وارد مطالعه شدند. از دو پرسشنامه‌ی ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی به عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. ویژگی‌های شخصیتی (روان رنجوری، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق پذیری و وجدانی بودن) به عنوان متغیرهای پیش‌بین و هوش معنوی به عنوان متغیر ملاک در نظر گرفته شد. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیری تجزیه و تحلیل شدند. P<۰/۰۱ به عنوان سطح معنی‌داری در نظر گرفته شد

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که افراد معتادی که روان رنجوری (۳۵/۳۶±۷/۵۰) بالاتری دارند از هوش معنوی پایین‌تری برخوردار هستند. افراد معتاد با ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی (۳۸/۵۷±۶/۴۴)، توافق پذیری (۳۹/۱۶±۵/۵۹) و وجدانی بودن (۴۳/۲۸±۷) بالا، هوش معنوی بالاتری دارند. ویژگی شخصیتی روان رنجوری با ضریب همبستگی ۰/۴۴- به عنوان مهم‌ترین متغیر پیش‌بین در هوش معنوی واحدهای پژوهش تعیین شد. ضرایب تحلیل رگرسیون با روش ورود مکرر برای ترکیب خطی متغیرهای ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی در سطح کمتر از ۰/۰۰۱ معنی‌دار بود.

بحث و نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش از وجود رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی در مردان معتاد در حال ترک استان ایلام حمایت می‌کند. با توجه به یافته‌های به دست آمده از این پژوهش می‌توان این‌گونه بیان داشت که ویژگی‌های فردی و شخصیتی افراد می‌تواند در بهره‌گیری بهتر از هوش معنوی و در نتیجه سازگاری و حل مسائل مختلف کمک‌کننده باشد.

کلمات کلیدی: اعتیاد، شخصیت، معنوی، هوش.

مجله علوم مراقبتی نظامی ■ سال پنجم ■ شماره ۳ ■ پاییز ۱۳۹۷ ■ شماره مسلسل ۱۷ ■ صفحات ۱۹۲-۲۰۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۸/۱۱
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۹
تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۱۲/۲۴

مقدمه

یکی از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی کشور ما معضل مواد مخدر است که هم از حیث تعداد افراد معتاد و هم از حیث پیچیدگی و رهایی از آن حائز اهمیت است. طبق گزارش سالانه سازمان جهانی بهداشت در سال ۲۰۱۲، حدود ۲۱۰ تا ۳۰۰ میلیون معتاد به انواع مواد افیونی در دنیا وجود دارد. در این گزارش، شیوع اعتیاد

۱- دکترای بهداشت، استادیار، گروه سلامت عمومی، مرکز تحقیقات آسیب‌های روانی- اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ایلام، ایران.
۲- دانشجوی دکتری روانشناسی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران (*نویسنده مسئول).
آدرس الکترویک: t.mehrabian@yahoo.com

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

در ایران، ۲/۸ درصد اعلام گردید (۱).

در دو دهه‌ی اخیر روانشناسی دین، مطالعه‌ی موضوعات دین و موضوعات مفهومی، به طور فزاینده‌ای مورد توجه روانشناسان قرار گرفته است. بیشترین مطالعات صورت گرفته در حوزه روانشناسی دین، تحقیقات مربوط به رابطه‌ی دین و معنویت با سلامت روان است. در اکثر این مطالعات یک رابطه‌ی مثبت بین باورهای دینی و معنویت با سلامت روان افراد یافت شده است (۲). مفهوم هوش معنوی در ادبیات روان‌شناسی برای اولین بار در سال ۱۹۹۶ توسط استیونس (Stivens) و بعد در سال ۱۹۹۹ توسط ایمونز (Aymvnz) مطرح شد (۳). او هوش معنوی را نوعی هوش غائی می‌داند که مسائل معنایی و ارزشی را به ما نشان می‌دهد. هوش معنوی مستلزم توانایی‌هایی است که از چنین موضوعات معنوی برای تطابق و کنش اثربخش و تولید محصولات و پیامدهای باارزش استفاده می‌کند (۴). با توجه به مفهوم تئوریک هوش معنوی به نظر می‌رسد پایین بودن میزان این نوع از هوش و یا به قول باول (Bowell) خفته بودن آن را بایستی نوعی از رشد نایافتگی شخصیت و همچنین زمینه‌ای برای ناکارآمدی، عدم رضایت از جریان کلی زندگی، انحراف از اهداف واقعی حیات بشری و فاصله گرفتن از معیارهای واقعی سلامت محسوب نمود (۵). درک مبانی عصب ـ روان‌شناختی هوش معنوی در پذیرش آن به عنوان نوع مستقلی از هوش مؤثر است. مغز انسان برای هریک از هوش‌های سه‌گانه (هوش منطقی، هوش هیجانی و هوش معنوی) نورون‌ها یا تشکیلات نورونی جداگانه‌ای دارد. از این دیدگاه هوش معنوی یک فرآیند است که سایر فعالیت‌های مغز را در هر دو نیمکره‌ی راست و چپ یکپارچه می‌کند و انسان را قادر می‌سازد که درباره‌ی معنای هر موقعیت پرسش نماید (۵). ایمونز (Aymvnz) معتقد است که معنویت می‌تواند شکلی از هوش تلقی شود، زیرا عملکرد و سازگاری فرد را پیش‌بینی می‌کند و قابلیت‌هایی را مطرح می‌کند که افراد را قادر می‌سازد به حل مسائل بپردازند و به اهدافشان دسترسی داشته باشند (۶).

ظاهراً بین هوش و فرآیندهای شخصیتی رابطه وجود دارد. با توجه به جدید بودن سازه هوش معنوی و نظریه‌هایی که در رابطه با این هوش وجود دارد و برای پیشبرد شناخت از آن، مطالعه رابطه هوش معنوی با سازه‌های شناخته شده‌ای چون شخصیت می‌تواند بسیار مفید باشد، از سوی دیگر فهم هوش معنوی به عنوان بخشی از نظام گسترده‌تر شخصیت می‌تواند محققان را نسبت به این مسئله حساس کند که چه بخش‌هایی از شخصیت می‌تواند ارتباط داشته باشد و یا اثرات آن را تعدیل نماید (۵). شخصیت یک موضوع پیچیده است و از دیرباز کوشش‌های فراوانی برای بررسی و شناخت آن صورت گرفته است که باعث پیدایش دیدگاه‌های مختلف در این زمینه شده است. این تنوع در دیدگاه‌ها به تفاوت در تعریف و نگرش از انسان و ماهیت او مربوط می‌شود. ساختار شخصیت بر اساس الگوهای مختلف تبیین شده است. الگوی پنج عامل شخصیت با پشتوانه‌های نظری، تجربی و پژوهشی از معتبرترین و مشهورترین مدل‌های شخصیت محسوب می‌شوند. این عوامل عبارتند از روان رنجوری، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق پذیری و وجدانی بودن (۷). در زمینه بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و هوش معنوی پژوهش‌های کمی صورت گرفته است، اما می‌توان به نتایج پژوهش اصفهانی و همکاران در بین جامعه دانشجویان ایرانی اشاره کرد که نشان دادند بین هوش معنوی با ابعاد شخصیتی برون‌گرایی، توافق پذیری، وجدانی بودن و تجربه‌گرایی رابطه‌ی مثبت معنادار و با روان رنجوری رابطه منفی معنادار وجود دارد (۶). هوش معنوی هم می‌تواند یک بازدارنده قوی برای جلوگیری از رفتارهای پرخطر از جمله وابستگی به مواد مخدر باشد، هم یک عامل مهم در درمان افراد وابسته به مواد مخدر.

نتایج پژوهش مرعشی و همکاران که بین کارکنان یک شرکت صنعتی در شهرستان مهران انجام شد، نشان داد افرادی که هوش معنوی بالایی دارند، گرایش به اعتیاد در آن‌ها پایین‌تر است (۸). در مطالعه دلاورپور و همکاران با عنوان پیش‌بینی بهبودی یا بازگشت به سوءمصرف مواد بر پایه هوش هیجانی و رویارویی مذهبی نشان داده شد که رویارویی مذهبی درونی مهم‌ترین عامل تمایز گروهی برای طبقه‌بندی مراجعان به مراکز ترک اعتیاد در دو گروه پاک یا بازگشتی است (۹). معلمی و همکاران در پژوهشی نشان دادند که معتادان هوش معنوی و سلامت روان پایین‌تری نسبت به گروه عادی دارند (۱۰). همچنین نقیبی و همکاران رابطه مثبت و معناداری را بین سلامت معنوی و سلامت روان در افراد وابسته به متادون یافتند (۱۱). به نظر می‌رسد که مشکلات روانشناختی مانند افسردگی، احساس ناامیدی و پوچی و مسائل مربوط به عدم

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

رضایت از زندگی می‌تواند محرک افراد برای رفتن به سمت مواد مخدر باشد، در واقع این افراد از این روش مخاطره‌آمیز برای تسکین موقت مشکلات روانی خود استفاده می‌کنند. در زمینه رابطه هوش معنوی با سلامت روان، بهزیستی روانشناختی و رضایت از زندگی تحقیقات زیادی بر ارتباط مثبت و معنادار بین این مؤلفه‌ها تأکید دارند. زانگ (Tsuang) و همکاران در پژوهش خود بر رابطه معنویت و سلامت روان تأکید می‌کنند (۱۲). بل (Bell) و همکاران در تحقیقاتشان به تأثیر معنویت بر رضایت از زندگی و کلن (Chlan) و همکاران بر تأثیر معنویت در مقابله با بیماری تأکید دارند (۱۳، ۱۴). هوش معنوی یکی از سازه‌های جدید در حوزه روانشناسی مثبت‌نگر است و بر اساس نتایج مطالعات مختلف نشان داده شده است که بین این سازه و بهداشت روانی رابطه قوی وجود دارد. به ویژه اینکه امروزه برای درمان افراد وابسته به مواد مخدر، مانند گروه‌های معتادان گمنام (NA: Narcotics Anonymous) از روش‌های مبتنی بر معنویت استفاده می‌شود. در درمان اعتیاد نباید صرفاً به جنبه ترک جسمانی پرداخته شود، بلکه باید جنبه‌های روانشناختی و فیزیکی همزمان مدنظر قرار گیرد و با افزایش هوش معنوی معتادان در جهت بهبود و درمان بهتر آن‌ها حرکت کرد؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی هوش معنوی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی (روان رنجوری، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق پذیری و وجدانی بودن) در معتادان مرد در حال ترک استان ایلام است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع همبستگی است که در زمره‌ی تحقیقات توصیفی به شمار می‌رود. جامعه‌ی هدف کلیه‌ی معتادان مرد در حال ترک استان ایلام واقع در غرب کشور ایران است که با توجه به قاعده حداقل حجم نمونه در تحقیقات همبستگی که ۱۰۰ نفر ذکر شده است (۱۵)، ۲۵۰ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری در دسترس از مراکز ترک اعتیاد و کلینیک‌های تخصصی ترک اعتیاد در سطح شهرستان‌های استان ایلام انتخاب شدند. محدوده‌ی سنی بین ۱۸ تا ۶۵ سال و دامنه‌ی تحصیلات از سیکل تا دکتری در نظر گرفته شد.

این طرح پژوهشی در مرکز تحقیقات آسیب شناسی دانشگاه علوم پزشکی ایلام تصویب شد و مجوز نمونه‌گیری آن به ستاد مبارزه با مواد مخدر استان ایلام ارائه شد. علاوه بر این، پرسشنامه‌ها در مراکز ترک اعتیاد اقامتی و کلینیک‌های ترک اعتیاد تکمیل شدند. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بودند از: جنسیت مرد، وابستگی به مواد مخدر، حداقل سطح تحصیلات سیکل، ساکن استان ایلام بودن و موافقت برای حضور در پژوهش. همچنین عدم تمایل به همکاری با پژوهشگران باعث خروج از مطالعه می‌شد. در این مطالعه، از سه پرسشنامه‌ی ویژگی‌های شخصیتی، هوش معنوی و اطلاعات دموگرافیک (سن، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات) به عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد.

الف) پرسشنامه شخصیتی نئو (NEO-FFI): برای سنجش ویژگی‌های شخصیتی افراد وابسته به مواد از فرم کوتاه آزمون نئو که دارای ۶۰ سؤال است استفاده شده است. این آزمون را اولین بار کاستا و مک‌کری (Costa و Mccrey) تدوین نمودند. این آزمون پنج مورد از ویژگی‌های شخصیتی افراد را مورد سنجش قرار می‌دهد که عبارتند از: روان رنجوری (Neuroticism)، برون‌گرایی (Extraversion)، تجربه‌گرایی (Openness)، توافق‌پذیری (Agreeableness) و وجدانی‌بودن (Conscientiousness). نمره‌های هر خرده مقیاس از دامنه صفر تا ۴۸ متغیر است که در یک طیف لیکرت از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم نمره‌گذاری می‌شود. در ایران روایی این پرسشنامه به روش همبستگی مقیاس‌های آن با پرسشنامه‌ی تجدید نظر شده‌ی آیزنک (Eysenck) ـ فرم کوتاه گزارش شده است که در عامل روان رنجوری ۰/۷۲ و در عامل برون‌گرایی ۰/۷۰ به دست آمده و همبستگی مقیاس‌های توافق پذیری و وجدانی بودن با مقیاس روان‌پریش‌خویی، ۰/۳۲ و همبستگی انعطاف‌پذیری با عامل برون‌گرایی، ۰/۲۲ گزارش شده است (۱۶). ضریب پایایی با روش آلفا برای عوامل روان رنجوری، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق پذیری و با وجدان بودن به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ بوده است (۱۶).

ب) مقیاس هوش معنوی (SISRI-24): برای سنجش هوش معنوی از مقیاس هوش معنوی کینگ (King) که در سال ۲۰۰۸ توسط وی طراحی شد، استفاده شده است. این مقیاس حاوی ۲۴ ماده و ۴ خرده مقیاس است که شامل تفکر وجودی با ۷ ماده، تولید معنای شخصی با ۵ ماده، آگاهی متعالی با ۷ ماده و گسترش

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

وضعیت هوشیاری با ۵ ماده می‌باشد. برای هرکدام از سؤالات این پرسشنامه ۵ گزینه (نظری ندارم، درست نیست تا حدی درست است، خیلی درست و کاملاً درست) به صورت طیف لیکرت منظور شده است که نمره‌گذاری این گزینه‌ها به ترتیب ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ است. دامنه نمره کل پرسشنامه بین ۱ تا ۱۲۰ متغیر است که نمرات بالا نشان‌دهنده هوش معنوی بالا و یا وجود چنین ظرفیتی است. اعتبار و پایایی هوش معنوی در ایران توسط رقیب و همکاران سنجیده شد. برای روایی از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه‌ی اول استفاده شد که در سطح (P<۰/۰۱) ضریب همبستگی ۰/۶۶ به دست آمده است و پایایی نیز از طریق آلفای کرونباخ در سطح (P<۰/۰۵) ۰/۸۸ برآورد شده است (۱۷).

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی مصوب مرکز تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی ایلام به شماره ۹۰۹۴۹۹ در تاریخ ۱۳۹۳/۰۷/۰۱ می‌باشد. از جمله ملاحظات اخلاقی رعایت شده در پژوهش حاضر عبارت از عدم نیاز به ذکر نام و نام خانوادگی در پرسشنامه‌ها، رعایت اصل رازداری و محرمانه نگه داشتن اطلاعات به دست آمده، مطلع کردن شرکت‌کنندگان از اهداف پژوهش و اختیاری بودن شرکت در مطالعه بودند. به شرکت‌کنندگان در پژوهش، در رابطه با اهداف و نحوه انجام پژوهش توضیحات لازم داده شد و رضایت آن‌ها در مطالعه به صورت شفاهی جلب شد. به آن‌ها توضیح داده شد که میانگین زمان تقریبی برای تکمیل پرسشنامه‌ها حدود ۶۰ دقیقه است و با توجه به این‌که پرسشنامه‌ها به‌صورت خودگزارشی بودند، پس از گذشت مدت زمان کافی، پژوهش‌گران برای جمع‌آوری پرسشنامه‌ها اقدام نمودند. همین‌طور بر محرمانه بودن این اطلاعات تأکید شد و نتایج پژوهش برای آزمودنی‌هایی که تمایل داشتند به صورت جداگانه تهیه شد و در اختیار آن‌ها قرار گرفت. اصول کمیته بین‌المللی اخلاق نشر (COPE) در انتشار یافته‌های تحقیق رعایت گردید. سپس تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ انجام گرفت.

یافته‌ها

میانگین سنی شرکت کنندگان این پژوهش ۳/۳۹±۳۶ بود که ۵۸ درصد آن‌ها مجرد (۱۴۵ نفر) و ۴۲ درصد متأهل (۱۰۵ نفر) بودند. همچنین سطح تحصیلات ۳۵/۶ درصد آن‌ها سیکل (۸۹ نفر)، ۳۹/۶ درصد آن‌ها دیپلم (۹۹ نفر)، ۱۹/۲ درصد در مقطع کارشناسی (۴۸ نفر)، ۴/۸ درصد در مقطع کارشناسی ارشد (۱۲ نفر) و ۰/۸ درصد در مقطع دکتری (۲ نفر) مشغول به تحصیل بودند. علاوه بر این، در جدول شماره ۱، میانگین، انحراف معیار، کمترین و بیشترین نمرات متغیرهای پژوهش نشان داده شده است.

جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که ضریب همبستگی بین روان رنجوری و هوش معنوی معنی‌دار و منفی است (r=-۰/۴۴ و P<۰/۰۱). همچنین بین برون‌گرایی و هوش معنوی نیز رابطه‌ی معنی‌دار مثبت مشاهده شد (r=۰/۳۷ و P<۰/۰۱). یافته‌ها نشان می‌دهد که بین تجربه‌گرایی و هوش معنوی رابطه‌ی معنی‌داری وجود ندارد (r=۰/۰۳ و P<۰/۶۲). بین توافق پذیری و هوش معنوی (r=۰/۴۱ و P<۰/۰۱) و نیز بین وجدانی بودن و هوش معنوی رابطه‌ی معنی‌دار مثبت مشاهده شد (r=۳۷ و P<۰/۰۱). در جدول‌های شماره ۳ و ۴ روابط چندگانه روان رنجوری، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق پذیری و وجدانی بودن با هوش معنوی از طریق تحلیل رگرسیون چند متغیری ارائه شده است.

جدول ۱- میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل متغیرهای تحقیق

شاخص‌های آماری متغیرها	میانگین	انحراف معیار	حداکثر نمره	حداقل نمره
هوش معنوی	۸۰/۰۹	۱۶/۸۰	۱۱۲	۲۴
روان رنجوری	۳۵/۳۶	۷/۵۰	۵۵	۱۶
برون‌گرایی	۳۸/۵۷	۶/۴۴	۵۵	۲۲
تجربه‌گرایی	۳۸/۳۶	۵/۸۰	۵۵	۲۶
توافق پذیری	۳۹/۱۶	۵/۵۹	۵۵	۲۶
وجدانی بودن	۴۳/۲۸	۷	۶۰	۲۸

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

جدول ۲- ضرایب همبستگی پیرسون متغیرهای پیش‌بین با مقیاس هوش معنوی

متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	شاخص‌های آماری	
	شخصیت	ضریب همبستگی پیرسون R	سطح معنی‌داری P
هوش معنوی	روان رنجوری	-۰/۴۴	<۰/۰۱
	برون‌گرایی	۰/۳۷	<۰/۰۱
	تجربه‌گرایی	۰/۰۳	۰/۶۲
	توافق پذیری	۰/۴۱	<۰/۰۱
	وجدانی بودن	۰/۳۷	<۰/۰۱

معنی‌داری عدد P در سطح ۰/۰۱

جدول ۳- ضرایب رگرسیون متغیرهای روانشناختی پیش‌بین با هوش معنوی با استفاده از روش ورود مکرر

آماره	همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	نسبت F	ضرایب رگرسیون (ß)				
متغیر پیش‌بین	MR	RS	احتمال P	۱	۲	۳	۴	۵
روان رنجوری	۰/۴۴	۰/۱۹	F=۵۹/۶۴ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۴۴ t=-۷/۷۲ P=۰/۰۰۱				
برون‌گرایی	۰/۵۰	۰/۲۵	F=۴۱/۹۵ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۳۵ t=-۶/۰۴ P=۰/۰۰۱	β=۰/۲۵ t=۴/۴۴ P=۰/۰۰۱			
تجربه‌گرایی	۰/۵۰	۰/۲۵	F=۲۷/۹۲ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۳۵ t=-۶/۰۴ P=۰/۰۰۱	β=۰/۲۶ t=۴/۴۵ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۰۲ t=-۰/۳۹ P=۰/۶۹		
توافق پذیری	۰/۵۲	۰/۲۷	F=۲۳/۴۳ p=۰/۰۰۱	β=-۰/۲۵ t=-۳/۸۷ P=۰/۰۰۱	β=۰/۲۲ t=۳/۷۷ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۰۲ t=-۰/۴۶ p=۰/۶۴	β=۰/۱۸ t=۲/۷۷ P=۰/۰۰۶	
وجدانی بودن	۰/۵۳	۰/۲۸	F=۱۹/۳۱ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۲۳ t=-۳/۳۲ P=۰/۰۰۱	β=۰/۲۰ t=۳/۳۱ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۰۲ t=-۰/۳۵ P=۰/۷۲	β=۰/۱۶ t=۲/۳۷ P=۰/۰۱	β=۰/۱۰ t=۱/۵۲ P=۰/۱۲

جدول ۴- ضرایب رگرسیون متغیرهای روانشناختی پیش‌بین با هوش معنوی با استفاده از روش مرحله‌ای

آماره	همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	نسبت F	ضرایب رگرسیون (ß)		
متغیر پیش‌بین	MR	RS	احتمال P	۱	۲	۳
روان رنجوری	۰/۴۴	۰/۱۹	F=۵۹/۶۴ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۴۴ t=-۷/۷۲ P=۰/۰۰۱		
برون‌گرایی	۰/۵۰	۰/۲۵	F=۴۱/۹۵ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۳۵ t=-۶/۰۴ P=۰/۰۰۱	β=۰/۲۵ t=۴/۴۴ P=۰/۰۰۱	
توافق پذیری	۰/۵۲	۰/۲۷	F=۳۱/۲۷ P=۰/۰۰۱	β=-۰/۲۵ t=-۳/۸۸ P=۰/۰۰۱	β=۰/۲۲ t=۳/۷۴ P=۰/۰۰۱	β=۰/۱۸ t=۲/۷۶ P=۰/۰۰۶

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

چنان‌که در جدول ۳ مشاهده می‌شود همبستگی چندگانه با روش ورود مکرر برای ترکیب خطی متغیرهای روان رنجوری، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق‌پذیری و وجدانی بودن با هوش معنوی برابر با ۰/۵۳ می‌باشد. ضریب تعیین برابر با ۰/۲۸ و نسبت F چندگانه برابر با ۱۹/۳۱ است که در سطح کمتر از ۰/۰۰۱ معنی‌دار است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش رگرسیون مرحله‌ای که نتایج آن در جدول شماره ۴ ارائه شده، نشان می‌دهد که از میان متغیرهای ویژگی‌های شخصیت به عنوان متغیرهای پیش‌بین هوش معنوی به ترتیب متغیرهای روان رنجوری، برون‌گرایی و توافق پذیری بیشترین اهمیت را در تبیین واریانس هوش معنوی داشته‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی (روان رنجوری، برون‌گرایی، تجربه‌گرایی، توافق پذیری، وجدانی بودن) و هوش معنوی در معتادان مرد در حال ترک استان ایلام انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که بین روان رنجوری و هوش معنوی رابطه منفی معنی‌داری وجود دارد؛ به عبارت دیگر افرادی که روان رنجوری بالاتری دارند، از هوش معنوی پایین‌تری برخوردارند. این یافته با نتایج پژوهش‌های محسنه و همکاران (۱۸)، زارع و همکاران (۲) و اصفهانی و همکاران (۶) همسو می‌باشد. برخی پژوهشگران روان رنجوری را همان عاطفه‌ی منفی نامیده‌اند و آن را عامل آسیب‌پذیری در برابر اختلال‌های روانی از جمله اضطراب، افسردگی و وابستگی به مواد ذکر کرده‌اند (۱۶). در واقع می‌توان گفت که افراد با هوش معنوی بالاتر، می‌توانند خصوصیات روان رنجوری، از جمله افسردگی، اضطراب و تکانش‌گری خود را کاهش داده و به دنبال آن آسیب‌پذیری خود در برابر رفتارهای پرخطر را نیز کاهش دهند.

بر اساس نتایج پژوهش حاضر، بین برون‌گرایی و هوش معنوی رابطه‌ی مثبت معنی‌داری وجود دارد، به عبارت دیگر کسانی که برون‌گراتر هستند، هوش معنوی بالاتری دارند. این یافته با یافته‌های پژوهش‌های شیبانی و همکاران (۱۹)، داوری و همکاران (۲۰) و اصفهانی و همکاران (۶) همسو می‌باشد؛ بنابراین، اشخاصی که این ویژگی‌ها را دارند، ممکن است به علت داشتن آمادگی‌های زیستی، تمایل بیشتری به ایجاد روابط فردی و اجتماعی مورد نظر دین اسلام داشته باشند (۲۰). افراد با هوش معنوی بالا در ارتباطات اجتماعی خود با دیگران موفق‌تر می‌باشند و گرم‌تر و معاشرتی‌تر هستند، همچنین می‌توانند با توجه به ویژگی‌های خود، سلامت و بهداشت روانی خود را افزایش دهند. این افراد سعی می‌کنند از طریق گسترش روابط اجتماعی خود، خلأها، تنهایی‌ها و ناسازگاری‌های زندگی خود را جبران کنند و هنگام مواجهه با مشکلات زندگی کمتر دچار یأس شده و کمتر احتمال دارد سراغ سوء مصرف مواد یا سایر رفتارهای پرخطر بروند. در پژوهش حاضر بین تجربه‌گرایی و هوش معنوی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. این یافته با یافته‌های پژوهش داوری و همکاران (۲۰) و زارع و همکاران (۲) همسو می‌باشد؛ اما با نتایج پژوهش ناظمی و همکاران (۲۱) ناهمسو است. در تبیین این موضوع می‌توان گفت شاید یکی از دلایل تفاوت در نتایج پژوهش‌ها، متفاوت بودن جامعه آماری بوده است زیرا جامعه آماری در مطالعه آن‌ها پرستاران بوده است. نتایج نشان داد که بین توافق پذیری و هوش معنوی رابطه‌ی مثبت معنی‌داری وجود دارد؛ به عبارت دیگر کسانی که توافق پذیری بالاتری دارند از هوش معنوی بیشتری برخوردارند. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین از جمله زارع و همکاران (۲)، کشاورز و همکاران (۲۲) و اصفهانی و همکاران (۶) همسو می‌باشد. در راستای تبیین این یافته می‌توان گفت این افراد دارای ویژگی‌هایی از قبیل اعتماد، رک‌گویی، نوع‌دوستی، همراهی، تواضع و دلسوز بودن هستند. همچنین این افراد دارای ویژگی‌های کمک کردن و حس همدردی هستند و دیگران را نیز همچون خود می‌بینند و پیوندشان با دیگران زود جوش می‌خورد. چنین افرادی به مراتب هوش معنوی بالاتری دارند و می‌توانند از هوش معنوی خود در جهت همکاری و کمک به دیگران استفاده کنند. در واقع، به نظر می‌رسد که فردی که به باورهای دینی خود عمل می‌کند، به دنبال نیرنگ و دروغ‌گویی نمی‌رود، صادق است، خود را در تعارض با دیگران نمی‌بیند و بر اساس تعلیمات دینی خود، از کمک کردن به دیگران خوشحال می‌شود (۲۲). همچنین طبق نتایج، بین وجدانی بودن و هوش معنوی رابطه‌ی مثبت معنی‌داری وجود دارد؛ به عبارت دیگر کسانی که وجدان و وظیفه‌شناسی بالاتری دارند از هوش معنوی بیشتری برخوردارند. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین از جمله محسنه و همکاران (۱۷)، زارع

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

و همکاران (۲) و فارسانی و همکاران (۲۳) همسو می‌باشد. در این راستا می‌توان گفت این افراد دارای ویژگی‌هایی از قبیل کفایت، نظم و ترتیب، وجدانی بودن، تلاش برای موفقیت، خویشتن‌داری و محتاط بودن در تصمیم‌گیری هستند. آن‌ها هنگام مواجهه با مشکلات عقب نشینی نمی‌کنند و سعی می‌کنند تنش‌های خود را در جهت رسیدن به موفقیت کاهش دهند. به این ترتیب کسانی که هوش معنوی بالاتری دارند راحت‌تر در جهت سازگاری و موفقیت حرکت می‌کنند؛ بنابراین، شخص بالا در این ویژگی شخصیتی، به علت تمایل ذاتی به انجام بعضی از کارها، به راحتی فرامین اسلام در این موارد را پذیرا می‌شود و در نتیجه نمره‌های دین‌داری بالاتری را کسب می‌کند (۲۰). علاوه بر این، نتایج مربوط به تحلیل رگرسیون، روی نمره هوش معنوی با روش ورود مکرر نشان داد که متغیرهای پیش‌بین مورد بررسی، ۲۸ درصد واریانس هوش معنوی را تبیین می‌کند. این موضوع بیانگر اهمیت این متغیرها می‌باشد که مقدار زیادی از واریانس هوش معنوی را تبیین می‌کند. نتایج تحلیل رگرسیون مرحله‌ای نیز نشان می‌دهد که از بین متغیرهای پیش‌بین به ترتیب، روان رنجوری، برون‌گرایی و توافق پذیری بیشترین اهمیت را در تبیین واریانس هوش معنوی دارند. مهم‌ترین متغیر پیش‌بین در این تحقیق روان رنجوری می‌باشد. در تأیید این یافته‌ها می‌توان گفت، بهزیستی روانشناختی زمانی برای یک فرد حاصل می‌شود که زندگی او معنادار شود و تمام عملکردهای خود را در راستای یک هدف غایی و متعالی مانند سعادت اخروی بداند (۸). پژوهشگران در بررسی نمونه‌های وابسته به مواد مخدر، متوجه شده‌اند که هر یک از آنان به نوعی از خدا دور شده‌اند و جالب اینکه در حال حاضر بهترین روش درمانی معتادین هم درمان‌های معنوی شناخته شده است. کسانی که از بهزیستی روانشناختی برخوردارند ریسک ابتلای آن‌ها به اعتیاد نیز کمتر می‌باشد. در مجموع، با مروری بر پژوهش‌های انجام شده در دهه‌های اخیر، می‌توان به این نکته دست یافت که معنویت در ارتقاء سلامت روانی و جسمانی افراد مؤثر بوده است. یافته‌های پژوهش حاضر با بسیاری از پژوهش‌های انجام شده و مرتبط با بهزیستی معنوی هماهنگ است و تأییدکننده نتایج این پژوهش‌ها می‌باشد. این پژوهش نیز مانند بسیاری از پژوهش‌های دیگر با محدودیت‌هایی روبرو بوده است. این مطالعه فقط روی افراد وابسته به مواد مخدر استان ایلام انجام شده است، بنابراین در تعمیم نتایج پژوهش باید با احتیاط عمل کرد. همچنین پیشنهاد می‌شود این موضوع در سایر مناطق روی این جمعیت مطالعه شود و متغیرهای دیگری نیز به صورت گسترده در بین این جمعیت بررسی گردد تا بتوان در درمان این افراد، بهتر عمل نمود. از نتایج این پژوهش و پژوهش‌های مشابه در زمینه‌ی روان‌درمانگری و مشاوره، پیشگیری از اعتیاد و نیز درمان افراد وابسته به مواد مخدر نیز استفاده شود.

تشکر و قدردانی

از مرکز تحقیقات آسیب‌شناسی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی ایلام که هزینه طرح را بر عهده گرفتند و همچنین تمامی کسانی که در اجرای این پژوهش ما را یاری کردند، تشکر و قدردانی می‌کنیم.

تضاد منافع

بدین وسیله نویسندگان تصریح می‌نماید که هیچ‌گونه تضاد منافعی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

References

1- Naghibi SA, Ashari S, Rostami F, Hosseini SH. Evaluation of the Relationship between Spiritual Health and Mental Health in Patients Undergoing Methadone Maintenance Treatment. JNC. 2015;1(3):61-9.
2- Zare H, Pedram A, Shirvanian E. Predicted student's spiritual intelligence based on their personality traits. Behavioral Sciences Research 2012;10(1):59-68.
3- Sohrabi F. Spiritual intelligence, human intelligence. Journal of Military Psychology 2009;1(1):63-6.
4- Narimani M, Pur Esmaeili A. Compare alexithymia and spiritual intelligence in addicts under methadone treatment and non-addicts. Journal of research & Addiction office 2011;6(22):64-79.
5- Marashi A. Impact of Training Spiritual Intelligence on psychological well-being, existential anxiety and spiritual intelligence in students of Ahwaz Oil College: Shahid Chamran University of Ahvaz; 2011.
6- Esfahani N, Etemadi A. Investigate the relationship between personality characteristics with the quality of life and spiritual intelligence in Allameh Tabatabai University. Journal of Research & Health 2010;2(2):226-35.

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]
[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

7- Naziri E. Personality development and mental health. Tehran: Entesharat; 1994.
8- Marashi A, Mehrabian T, Tayebi H. Investigate the relationship between personality characteristics, spiritual intelligence and life satisfaction with potential Addiction in personnel of an industrial company in the city of Mehran. Journal of psychological achievements. 2014;4(1):203-24.
9- Delavarpoor M, Soltani M, Hosseinchari M. Prediction of recovery or relapse from substance abuse, based on the emotional intelligence and religious coping. Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology 2013;14(3):307-15.
10- Moalemi S, Raghibi M, Salari Z. Comparing spiritual intelligence and mental health in male addicts and non addicts. High Risk Behavior Conference Journal of Shaheed Sadoughi University of Medical Sciences 2010. p. 234-42.
11- Naghibi SA, Ashari S, Rostami F, Hosseini SH. Evaluation of the relationship between spiritual health and mental health in patients undergoing methadone maintenance treatment. J Health Rese in Community. 2015;1(3):61-9.
12- Tsuang MT, Williams WM, Simpson JC, Lyons MJ. Pilot study of spirituality and mental health in twins. Am J Psychiatry. 2002;159(3):486-8. DOI: 10.1176/appi.ajp.159.3.486 PMID: 11870019
13- Bell A, Rajenan D, Theiler S. Spirituality at work: an employee stress intervention for academics? Inter J Business and Social Sci. 2012;3(11):124-31.
14- Chlan KM, Zebracki K, Vogel LC. Spirituality and life satisfaction in adults with pediatric-onset spinal cord injury. Spinal Cord. 2011;49(3):371-5. DOI: 10.1038/sc.2010.80 PMID: 20603633
15- Delavar A. Theoretical and practical research in the humanities and social sciences. Tehran: Roshd Publications; 2009.
16- Saber F, Musavi S, Salehi I. Comparison of personality characteristics and problem-solving styles in male addicts and non-addicts. Journal of research & Addiction office 2011;5(19):102-14.
17- Raghib M, Ahmadi SJ, Siadat SA. Analysis of the spiritual intelligence in students of Esfahan university and its association with demographic characteristics. Journal of Educational Psychology Research 2009;8(3):39-55.
18- Mahasneh A, Shammout N, Alkhazaleh Z, Al-Alwan A, Abu-Eita J. The relationship between spiritual intelligence and personality traits among Jordanian university students. Psychology Research and Behavior Management 2015;8(5):89–97.
19- Sheibani H, Narimani M, Moharami J. The study of the relationship between religious orientation and personality traits in students of Islamic Azad University and Payam Noor University of Damghan. Culture in The Islamic University 2015;14(5):56-76.
20- Davari S, Bagheri M, Bani Asadi H. Religious prediction according to the dimensions of personality in male and female teachers. Ravanshenasi-va Din 2012;4(4):5-26.
21- Nazemi F, Aghayousefi A, Shaghaghi F. A survey of the relationship of spiritual intelligence and personality components among nurses in military hospitals. Journal of Military Psychology 2013;4(13):70-9.
22- Keshavarz A, Shah Nazari M, Kalantari M. The Relationship between Personality Characteristics and the Practice of Religious Beliefs in Students. Biquarterly journal of Studies in Islam & Psychology 2009;3(4):83-96.
23- Farsani M, Arofzad S, Hosaini T. The study of relationship between spiritual intelligence with personality traits among physical education managers in Isfahan province. Advances in Applied Science Research. 2013;4(4):140-4.

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

Prediction of Spiritual Intelligence Based on Personality Traits in Male addicted Quitting Narcotics in Ilam

Sadeghi far. J[1],*Mehrabian, T[2]

Abstract

Introduction: Addiction is an individual and social damage and has so many causes, roots and backgrounds. It also includes adverse economic, social, political, cultural, environmental, psychological and several individual complications and consequences.

Objective: The aim of this study was to predict the spiritual intelligence based on personality traits in male addicted quitting narcotics in Ilam.

Materials and Methods: In this correlational research, 250 male drug users quitting narcotics were selected by Convenience sampling method. Two questionnaires of personality traits and spiritual intelligence were used for data collection. In this research, personality traits (openness, conscientiousness, extraversion, agreeableness, and neuroticism) and spiritual intelligence were regarded as predictor variables and dependent variables, respectively. The data were analyzed using R Pearson correlation coefficient and multiple regression analysis (P<0/01).

Results: The results showed that those drug user with higher level of neuroticism (35/36±7/50) owns lower spiritual intelligence and those with more extraversion (38/57±6/44), agreeableness (39/16±5/59) and conscientiousness (43/28±7), have higher level of spiritual intelligence. Neuroticism (with correlation coefficient -0/44), was determined as the most important predictive variables. Regression coefficients with hierarchical method for linear combination of personality traits and spiritual intelligence were significant (P<0.001)

Discussion and Conclusions: The results of this study support existing relationship between personality traits and spiritual intelligence in addicted male quitting narcotic. According to the results of this study, personality traits and individual characteristics can help them benefit from spiritual intelligence and accordingly compatibility and problem solving ability.

Keywords: Addiction, Intelligence, Personality, Spiritual.

[Downloaded from mcs.ajaums.ac.ir on 2026-11-05]

[DOI: 10.29252/mcs.5.3.192]

Sadeghi far J, Mehrabian T. Prediction of Spiritual Intelligence Based on Personality Traits in Male addicted Quitting Narcotics in Ilam. Military Caring Sciences. 2018; 5 (3). 192-200.
Submission: 2/11/2018 Accepted: 30/11/2018 Published: 15/3/2019

1- Ph.D. Assistant Professor, Psycho-Social Injuries Research Center, Public Health Department, Ilam University of Medical Sciences, Ilam, Iran.
2- (*Corresponding Author) Ph.D. in Psychology, University of Alzahra, Tehran, Iran. Email: t.mehrabian@yahoo.com